

به نام خدا

راهکارهای مدیریت کلاس درس برای یادگیری دانش آموز محور

مولفان :

محدثه السادات رضوی شیراز

سرور السادات رضوی شیراز

غزاله السادات رضوی شیراز

انتشارات ارسطو

(سازمان چاپ و نشر ایران - ۱۴۰۲)

نسخه الکترونیکی این اثر در سایت سازمان چاپ و نشر ایران و اپلیکیشن کتاب رسان موجود می باشد

chaponashr.ir

سرشناسه: رضوی شیراز، محدثه السادات، ۱۳۷۷-
عنوان و نام پدیدآور: راهکارهای مدیریت کلاس درس برای یادگیری دانش آموز محور/ مولفان
محدثه السادات رضوی شیراز، سرور السادات رضوی شیراز، غزاله السادات رضوی شیراز.
مشخصات نشر: ارسطو (سامانه اطلاع رسانی چاپ و نشر ایران)، ۱۴۰۲.

مشخصات ظاهری: ۱۳۱ص.

شابک: ۹-۲۹۷-۳۳۹-۶۲۲-۹۷۸

وضعیت فهرست نویسی: فیبا

یادداشت: کتابنامه: ص. ۱۲۹ - ۱۳۱.

Classroom management

موضوع: کلاسداری

Active learning

یادگیری فعال

Effective teaching

تدریس اثربخش

شناسه افزوده: رضوی شیراز، سرور السادات، ۱۳۷۰-

شناسه افزوده: رضوی شیراز، غزاله السادات، ۱۳۷۷ اسفند-

رده بندی کنگره: LB۳۰۱۳

رده بندی دیویی: ۳۷۱/۱۰۲۴

شماره کتابشناسی ملی: ۹۳۷۸۲۱۶

اطلاعات رکورد کتابشناسی: فیبا

نام کتاب: راهکارهای مدیریت کلاس درس برای یادگیری دانش آموز محور
مولفان: محدثه السادات رضوی شیراز - سرور السادات رضوی شیراز - غزاله السادات رضوی شیراز

ناشر: ارسطو (سامانه اطلاع رسانی چاپ و نشر ایران)

صفحه آرای، تنظیم و طرح جلد: پروانه مهاجر

تیراژ: ۱۰۰۰ جلد

نوبت چاپ: اول - ۱۴۰۲

چاپ: زیر جلد

قیمت: ۱۰۶۰۰۰ تومان

فروش نسخه الکترونیکی - کتاب رسان:

<https://chaponashr.ir/ketabresan>

شابک: ۹-۲۹۷-۳۳۹-۶۲۲-۹۷۸

تلفن مرکز پخش: ۰۹۱۲۰۲۳۹۲۵۵

www.chaponashr.ir

انتشارات ارسطو

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۷	مقدمه.....
۱۵	اهداف مدیریت کلاس.....
۱۶	اصول مدیریت کلاس.....
۱۸	مقایسه شیوه های جدید مدیریت کلاس و شیوه های قدیمی.....
۱۹	روش های مدیریت کلاس.....
۲۰	سبک های مدیریت کلاس.....
۲۱	مدیریت کلاس درس ابتدایی.....
۲۲	همه چیز را از قبل سازماندهی کنید.....
۲۲	مدیریت کلاس در مدارس ابتدایی را با یک شروع خوب تضمین کنید.....
۲۲	قوانین کلاسی را مشخص کنید.....
۲۳	رای رفتار نامناسب دانش آموزان برنامه مشخصی داشته باشید.....
۲۳	رفتاری مثبت و دلسوزانه داشته باشید.....
۲۳	پیشنهاداتی برای مدیریت بهتر انواع کلاس های درس.....
۲۴	مدیریت کلاس مجازی.....
۲۵	مدیریت زمان یکی از عناصر مهم در مدیریت کلاس.....
۲۵	نقش معلم در مدیریت کلاس.....
۲۶	کتابها و مقالات مدیریت کلاس درس.....
۲۶	مدیریت کلاس های خصوصی.....
۲۷	تکنیک های مدیریت کلاس درس.....
۳۳	راهکار های فوق العاده موثر برای مدیریت کلاس درس.....
۳۴	۴-نظم و انضباط داشته باشید.....
۳۵	۵-از برخورد و درگیری دوری کنید.....
۳۵	۶-دانش آموزان را تشویق و تحسین کنید.....

- ۷- دانش آموزان را مشغول کنید ۳۵
- ۸- نسبت به دانش آموزان و نحوه یادگیری آن ها آگاه شوید ۳۵
- ۹- یک برنامه درسی قوی داشته باشید ۳۶
- چگونگی ایجاد جو مطلوب در کلاس درس ۳۷
- رنگ، نوازشگر روح ۴۰
- تاثیر رنگ ها در برقراری ارتباط ۴۰
- تاثیر رنگ بر رفتار و حالات شخص ۴۱
- چیدمان کلاس و مدیریت کلاس درس ۴۱
- تعیین قوانین در مدیریت کلاس درس و پایبندی به آن ها ۴۳
- اهمیت تعیین قوانین کلاس از سوی معلم ۵۱
- نکات مهم در تعیین قوانین کلاسی ۵۲
- قوانین کلاس های حضوری برای دانش آموزان ۵۴
- قوانین کلاس های خصوصی برای دانش آموزان ۵۶
- تدریس خصوصی و رفع معضل پایین بودن حقوق معلمان ۵۷
- مدیریت کلاس دارای کارکردها مؤلفه هایی چون؛ ۶۳
- راهکارهایی برای مدیریت رفتارهای بی ادبانه در کلاس ۶۳
- فرهنگ کلاس درس ۷۱
- قوانین مهم کلاس ۷۲
- مفاهیم جو کلاس ۷۴
- تعریف جو کلاس ۷۵
- مشکلات رفتاری ۷۵
- روش ها و راه های کاهش رفتار نامطلوب ۷۶
- فعال کردن شورای معلمان ۷۷
- محروم کردن از تقویت ۷۸
- ارائه الگوی عملی در آموزش مبانی اعتقادی و اخلاقی ۷۸
- هدایت دانش آموزان به ورزش های گروهی ۷۹
- اهمیت جو کلاس ۷۹

- ۸۱..... نحوه برخورد معلم با رفتار مخرب دانش آموزان
- ۸۹..... کلاس‌های چند پایه
- ۹۱..... مزایا و محاسن کلاس‌های چند پایه:
- ۹۲..... مشکلات و مسائل کلاس‌های درس چند پایه:
- ۹۳..... مدیریت در کلاس‌های درس چند پایه:
- ۹۳..... سازماندهی کلاس:
- ۹۵..... روش‌های تغییر و اصلاح رفتار
- ۹۷..... برنامه تغییر رفتار
- ۱۰۲..... روش تقویت مثبت
- ۱۰۳..... انتخاب رفتار آماج و رفتار نهایی
- ۱۰۵..... فوریت تقویت
- ۱۰۶..... مقدار تقویت
- ۱۰۶..... تازگی و تنوع تقویت کننده‌ها
- ۱۰۷..... اجرای روش تقویت مثبت
- ۱۰۷..... روش تقویت منفی
- ۱۰۸..... اقتصاد پته ای
- ۱۰۹..... قرار داد وابستگی
- ۱۱۰..... روشهای ایجاد رفتارهای تازه
- ۱۱۰..... روش شکل دهی رفتار
- ۱۱۱..... روش زنجیره سازی رفتار
- ۱۱۲..... برنامه های تقویت
- ۱۱۲..... برنامه تقویتی نسبت ثابت (FR)
- ۱۱۳..... برنامه تقویتی نسبت متغیر (VR)
- ۱۱۳..... برنامه تقویتی فاصله ای ثابت (FI)
- ۱۱۴..... برنامه تقویت فاصله ای متغیر (VI)
- ۱۱۴..... رقیق کردن برنامه تقویتی

- ۱۱۵..... روشهای مثبت کاهش رفتار
- ۱۱۹..... مشکلات ناشی از کاربرد تنبیه
- ۱۲۰..... رفتار درمانی شناختی
- ۱۲۰..... اصول کلی در شیوه درمانی شناختی- رفتاری
- ۱۲۱..... رویکرد رفتاری - شناختی به شکل های زیر مورد استفاده قرار می گیرد.
- ۱۲۴..... آموزش خودگویی یا به خود دستور دادن مایکنبام
- ۱۲۵..... روش حل مسئله
- ۱۲۹..... منابع

مقدمه

بدون شک به منظور تدریس و نیل به اهداف آموزش و پرورش، وجود شرایطی لازم می باشد، از جمله این شرایط می توان به نظم حاکم بر کلاس به عنوان فاکتوری مهم اشاره نمود، زیرا کلاسی که در آن اولین گام یادگیری (یعنی نظم و انضباط و مشارکت در فعالیت و جلب توجه فعال شاگردان) اعمال نگردد، به یقین نتایج مطلوبی نخواهد داشت. روش های کلاس داری و نظم کلاس در ایجاد انگیزه برای یادگیری دانش آموزان بسیار موثر می باشد.

اهداف می توانند به وسیله روش ها تحت تاثیر قرار گیرند. بنابراین اعمال روش های درست تدریس و سبک های مناسب مدیریت با توجه به شرایط کلاس، امکانات آموزشگاه، توانایی معلم و نوع کتاب و محتوای درسی، متفاوت می باشد.

عوامل موثر بر مدیریت کلاس را در سه قسمت به شرح زیر طبقه بندی می نماییم.

الف: ویژگی های شخصیت معلم؛

ب: روش های تدریس معلم؛

ج: استفاده از فنون تدریس.

الف) ویژگی های شخصیتی معلم

بدون شک شخصیت و یا ویژگی های شخصیتی معلم، یکی از عوامل بسیار مهم در نظم دهی کلاس می باشد. معلمی که ظاهراً آراسته می باشد، مثبت نگر و خوش اخلاق است به توانایی های ذهنی، جسمی، عاطفی و تفاوت های فردی شاگردان آگاهی دارد، شرایط فیزیکی کلاس را از قبل آماده می سازد، مهارت ارزشیابی و پرسش کردن را

میداند، دانش آموزان را دوست دارد و به کارش علاقه نشان میدهد، با ایمان، راستگو، صادق و خوش بیان می باشد و در کارش مسلط است و با معلمی که این ویژگیها را ندارد، مسلماً بسیار متفاوت است بنابراین این معلمین باید این صفت را در خود آشکار نمایند و در تمهیدات اشتغال به حرفه ی مقدس معلمی، این ویژگی ها را در خود متبلور سازند.

ب) روش های تدریس

بسیارند دانشجو معلمینی که در کلاسهای دانشگاه یا مراکز تربیت معلم، دائم این جمله را بیان می دارند که " این روش تدریس را نمیتوان در کلاس ها به کار برد " دلیل گفتن این جمله اعتراضی این است که دانشجویان معلمی، هنوز آگاهی ندارد که هر روش تدریس کارآیی خاص خود دارد و از یک روش تدریس نمی توان برای آموزش همه دروس و یا در همه کلاس ها استفاده نمود. همچنین بعضی اذعان می دارند که اجرای بعضی از روش های تدریس، باعث شلوغی و بی نظمی کلاس می گردد.

در توضیح این مطالب شایان ذکر است که یک معلم باید با توجه به شرایط کلاسی - امکانات و تجهیزات - توانایی های خود و شاگردان و محتوای کتب درسی یک روش مناسب انتخاب نماید و در صورتی که روش تدریس معلم مناسب نباشد باعث سردرگمی شاگردان، شلوغی کلاس و اتلاف وقت خواهد شد. بنابراین لازم است که یک معلم نسبت به الگوها، روش ها و راهبردهای فنون تدریس، آگاهی های لازم را داشته باشد تا به موقع و در جای مناسب از هر کدام از روش ها و فنون، با موقعیت بهره مند گردد.

یکی از دلایل عدم استفاده از روش های فعال تدریس توسط معلمان محتوای کتب درسی می باشد. تحلیل محتوای کتب درسی دوره ی دبیرستان نشان می دهد که تنها ۳۷ درصد معیارهای روش های تدریس فعال و کتب درسی این دوره اعمال گردیده است. بنابراین ضرورت دارد که یک معلم در طراحی آموزشی تدابیری بیاندیشد تا شاگردان را با مفاهیمی که ارائه گردید آشنا نموده و امکان بر هم زدن نظم کلاس را از

دانش آموزان خاطی سلب نماید، همچنین ضروری است که محتوای کتب درسی با توجه به چگونگی آموزش و اعمال روش های تدریس فعال بازنگری گردد.

ج) فنون تدریس

تدریس به مجموعه اعمالی که معلم برای جلب توجه شاگردان به تدریس اثر بخش و کارآمد تر اجرا می نماید، گفته میشود. آشنایی و آگاهی نسبت به فنون تدریس و اعمال آنها در کلاس درس توسط معلم، باعث می شود، وی بدون استفاده از خشونت و تنبیه بدنی، کلاس را مدیریت نموده و نظم را حاکم سازد، از جمله فنون تدریس می توان موارد زیر را بر شمرد

تدبیر منفی

تدبیر منفی یکی از تکنیک های خانواده درمانی است و معلم به منظور ساکت کردن کلاس و یا جلب توجه دانش آموزان از آن استفاده می نماید بدین صورت که وقتی کلاس شلوغ میشود معلم طنین شادی صدای خود را کم کرده و بغض صدایش را افزایش می دهد و با این روش به کلاس نظم می بخشد.

۱- کم وزیاد کردن تن صدا

به منظور جلب توجه شاگردان و وادار کردن آنها به گوش دادن، معلم باید با صدای یکنواخت صحبت نکند، نوسانات صدای خود را کم و زیاد نماید تا دانش آموزان شنونده فعالی شوند.

۲- حرکت های معلم

بین حرکتهای معلم و توجه شاگردان رابطه مستقیم وجود دارد، هر چه حرکات هدفمند معلم و حرکت کردن به آخر کلاس و بر گشتن و حرکات پایین کلاس معلم بیشتر باشد، معلم بر کلاس مسلط تر خواهد داشت و شاگردان بیشتر به او توجه خواهند کرد و در نتیجه یادگیری بهتر صورت میگیرد.

۳- تاکید روی بعضی از مفاهیم و کلمات

" نگاه کنید، دقت کنید "، این کلمات خیلی مهمند و تکرار بعضی افعال و کلمات از جمله نکاتی است که به خاطر تاکید معلم، توجه شاگردان را جلب می نماید.

۴- اشارات معلم

بعضی از ایما ها و اشارات معلم، باعث دقت بیشتر شاگردان می شود؛ حرکات دست، چشم، ابرو، دهان، انگشتان و سر، مشتمل بر این حرکات است.

۵- مکث های به موقع و هدفمند

برخی معلمان در حین توضیح دادن و یا سخنرانی با مکث های به موقع حواس شاگردان را به مفاهیم جلب می نمایند، و سر و صدای دانش آموزان را کاهش می دهد. و کلاس را اداره می نمایند.

۶- تشویق و تمجید دانش آموزان

یکی از فنونی که به عنوان ابزاری موثر در اختیار معلمان می باشد، تشویق و تمجید است؛ البته تمجید عملکرد شاگردان، با ارزش تر از تشویق آنان است، زیرا تشویق شاگردان باعث به وجود آمدن آموزش و پرورش سود گرایانه می گردد. همچنین معلم می تواند با توجه به سن دانش آموزان از تقویت پته ای نیز بهره ببرد و یا از کارتهای تلاش، امتیاز و کارت جایزه بدین منظور استفاده نماید. استفاده ی فاصله ای و نسبی متناوب از این ابزار، اثر بخشی آن را ارتقا می بخشد.

۱- نگاه های معنی دار

گاهی نگاههای معنی دار معلم به دانش آموزی که به درس توجه ندارد و یا سروصدا می کند، باعث کاهش رفتار نا به جای او می گردد. همچنین با عصبانیت نگاه کردن به دانش آموزانی که برای کلاس مزاحمت ایجاد کرده اند؛ باعث می شود دانش آموز وادار شود به درس های معلم گوش دهد.

۲- ضربه زدن به میز و صندلی

گاهی معلم با ضربه زدن به میز یا تابلوی کلاس، توجه شاگردان به مطالب و مفاهیمی که ارائه می شود جلب می کند.

۷- تدوین قانون و مقررات کلاس

تدوین قوانین کلاسی و تشریح آن برای دانش آموزان و آگاهی دادن به آنها باعث ایجاد نگرش می گردد و در نهایت موجب عملکرد مثبت فردی و گروهی می شود. لذا معلمان باید در تدوین مقررات کلاس به خصوص در روزهای اول دقت کافی داشته باشند.

از زمانی که تعلیم و تربیت به وجود آمده است، معلمان به رفتار دانش آموزان توجه داشته اند. حتی سقراط شکایت داشت که دانشجویان او "عاشق تجملمند"، رفتارهای بدی دارند و به اولیای خود بی احترامی می کنند.

این نگرانی فزاینده وجود دارد که رفتارهای نامناسب دانش آموزان امروز، به مراتب بیش تر و شدیدتر از گذشتگان باشد، ولی شواهد اندکی برای اثبات این نظریه وجود دارد. کارشناسان گوناگون نظریات متفاوتی درباره اداره کلاس مطرح کرده اند، ولی بهترین شواهد را باید از مشاهده مستقیم کار معلمان در سازماندهی محیط کلاس به دست آورد. در سال های اخیر، اصطلاح "مدیریت کلاس" عمدتاً به نوعی روش رفتاری برای هدایت رفتار کلاس اشاره داشته است. این هشت اصل در زمینه مدیریت کلاس می توانند مفید باشند:

امکان فعالیت های یادگیری معنادار را فراهم سازید: رمز پیشگیری از بروز مشکلات در کلاس، داشتن فعالیت های با معنا و چالشگرانه است. وقتی دانش آموزان به کار خویش علاقه مند باشند، بی نظمی در کلاس کمتر می شود و زمانی که اطلاعات درسی برای دانش آموزان با معنا باشد، یادگیری تقویت می شود. یک عامل مهم برای پیدا کردن فعالیت های با معنا، اطلاعات شما از دانش آموزان، علاقه ها، روش فکری و میزان آمادگی آنان است.

کلاس را به محیط حمایت کننده تبدیل کنید: یادگیری و رشد، خود به خود اتفاق نمی افتد و به این منظور لازم است به نیازهای دانش آموزان پاسخ داده شود. کلاس باید

محیطی باشد که در آن، به نیازهای زیستی، ایمنی، تعلق و احترام به نفس در حد اعلائی ممکن پاسخ داده شود. آشکار است که معلم نمی تواند جایگزین پدر و مادر شود و سرپرستی و عشقی را که کودک نیاز دارد، برای او فراهم کند، ولی مسلماً می تواند امنیت دانش آموز را در کلاس تضمین کند و با تحسین صادقانه او، نقشی تسهیل کننده ایفا کند.

برای یادگیری موفقیت آمیز، فرصت های لازم را فراهم آورید: این گفته قدیمی که "موفقیت، موفقیت می آورد" در کلاس درس، کم تر از سایر جاها صادق نیست. همه دانش آموزان باید امکان تجربه موفقیت را در کلاس داشته باشند. این تجربه ممکن است از سهیم شدن در کارها تا پیشرفت در درسی خاص تغییر کند. معنای موفقیت تنها پیروزی در رقابت با دیگران نیست. پیشرفت فرد در انجام کارهای خود، منبع مهم کسب موفقیت است. معلمان موفق، فعالیت هایی را برنامه ریزی می کنند که ضمن کارآمد بودن، احتمال موفقیت در آن ها زیاد باشد.

به دانش آموزان کمک کنید، هدف های مربوط به اصلاح خود را تعریف کنند: هدف هایی که دانش آموزان انتخاب می کنند، در رفتار موفقیت آمیز آنان تأثیر دارد؛ یعنی احتمال بروز رفتارهای سازنده از دانش آموزانی که هدف های مربوط به اصلاح خود را دنبال می کنند، بسیار بیش تر از آن هایی است که فقط در پی هدف های عملی کلاس هستند.

درباره نتایج کارها، اطلاعات لازم را در اختیار دانش آموزان بگذارید: گفتن نتایج کارها توسط معلمان، با موفقیت دانش آموزان رابطه نزدیک دارد. اگر آن ها به بچه ها، کارهای خوبشان و معیارهای خوب انجام دادن کارها را توضیح دهند، یادگیری دانش آموزان استمرار پیدا می کند و امکان بروز رفتارهای بد کاهش می یابد. به علاوه، این کار سبب می شود که آن ها درباره خود در رابطه با کارهایشان داوری کنند و کارهایشان را تحلیل کنند.

دانش آموزان را در تصمیم گیری شرکت دهید: دانش آموزان نیاز دارند که احساس کنند در مورد کارهایی که انجام می دهند، مختارند. اگر مدیریت کلاس ضعیف باشد، آن ها احساس می کنند که در مورد یادگیری خود اختیار ندارند. در این صورت، آن ها آنچه را معلم می خواهد انجام می دهند و انگیزه شان برای ادامه کار کاهش می یابد. معلم موفق به دانش آموزان خویش اجازه می دهند که نقش مهمی را در تعیین تجربه های یادگیری ایفا کنند. آن ها اغلب به دانش آموزان اجازه می دهند که درباره موضوع، زمان و نحوه یادگیری تصمیم بگیرند. مشارکت دانش آموزان سبب می شود که احساس کنند، بر اوضاع مسلط هستند. در نتیجه، انگیزه آن ها افزایش و امکان بد رفتاری شان کاهش می یابد.

برای روزهای "بد" برنامه ریزی کنید: گاهی موفق ترین معلمان نیز با وجود برنامه ریزی، از تدریس باز می مانند. از جمله رویدادهایی مثل بیماری، مشکلات خانوادگی و... برای آن ها به وجود می آید. در این صورت، با یک پیش برنامه کلی و با معنا برای مواقع اضطراری، می توان دانش آموزان را کاملاً مشغول کرد.

رفتارهای مناسب را تقویت کنید: دانش آموزان نمی توانند در یک زمان، هم مسأله ریاضی حل کنند و هم با یکدیگر صحبت کنند. در این جا حل مسأله، رفتار مناسب و صحبت کردن، رفتار نامناسب است. وقتی رفتار نامناسب به ندرت اتفاق می افتد. این روزها با یکدیگر در تقابل هستند و در یک زمان تنها یکی از آن ها را می توان انجام داد. پس با تقویت رفتار مناسب می توان از بروز رفتار نامناسب جلوگیری کرد. معیار مدیریت موفق در کلاس، پرهیز از مشکلات است، نه صرفاً برخورد با رفتارهای نامناسب.

امروزه با وجود ایجاد تغییرات عمیق در نظام آموزش و پرورش و تغییر در سیاست ها و برنامه ریزی های آموزشی، بعضی از معلمان در رویارویی با مسائل و مشکلات آموزشی فاقد توانایی های لازم و اساسی هستند و از روش های قدیم و مهارت های سنتی و انفرادی برای اداره ی کلاس خود استفاده کنند. همین امر باعث کندی شکل گیری فرایند یاددهی- یادگیری و آسیب پذیری امر آموزش شده است.

تحقیقات بی شمار نشان داده اند، بعضی از مشکلات اخلاقی و اجتماعی نوجوانان ما حاکی از جذاب نبودن محیط مدرسه و کلاس درس و کشمکش های این گونه دانش آموزان با معلمان و در نتیجه افت تحصیلی آنان بوده است. لذا وجود مدیریت کارآمد معلمان و ایجاد شرایط لازم برای تسهیل در امر یادگیری در کلاس درس که مطابق نیازها و ویژگی های فراگیران باشد، لازمه ی جامعه ی امروزی و راه گشای بسیاری از مشکلات نوجوانان است.

بعضی عقیده دارند، مدیریت کلاس درس فقط با حفظ نظم و انضباط کلاس قابل طرح است، اما مدیریت کلاس درس سخنی بس فراتر از آن است.

معلم موفق کسی است که کلاس درس را به گونه ای آماده سازد تا پاسخ گوی تمامی چالش ها در طول تدریس باشد. معلم باید توانایی های خود را بشناسد، روش تدریس خود را ارزیابی کند و اگر روش ها قدیمی و کهنه باشند روش پویا و زنده ای را پیش گیرد تا روحیه ی خلاقیت و نوآوری را در نهاد دانش آموزان شکوفا سازد. او باید روش های برخورد با مشکلات درس را بشناسد و راهبردی را اتخاذ کند که فرایند یاددهی-یادگیری را مختل نسازد و مشکلات جزئی کلاس او، به مشکلات کلی و وخیم تبدیل نشود. هم چنین باید رفتاری داشته باشد که دانش آموختگان کلاس درس او، مسائل آموزشی و مشکلات رفتاری خود را در محیطی آرام و سرشار از محبت و غیر تهدیدآمیز حل کنند.

به گفته ی ایرنر، برخی از معلمان در هنر معلمی استعداد بیش تری دارند؛ اگرچه ممکن است ضرورتاً در علم معلمی استعداد خوبی نداشته باشند. این گروه از معلمان می توانند، فضای کلاس را به صورتی ماهرانه برای یادگیری، مساعد و دل انگیز کنند و مسائل و مشکلات انضباطی آن را به حداقل برسانند. معلمان، علاوه بر کسب مهارت های مربوط به هنر معلمی، یعنی تسلط بر کلاس و داشتن مهارت های آموزشی باید واکنش ها و راهبردهای معین دیگری را نیز برای اداره ی کلاس درس یاد بگیرند.

مطالعات متعدد نشان داده است، معلم کارآمد و فعال معلمی است که می تواند براساس توانایی خود، به هدف های مورد نظر یادگیری و نیز دو مهارت زیر دست یابد:

۱-مدیریت اداره ی کلاس

۲-تدریس کارآ

مهم ترین دغدغه ی معلمان مبتدی، از اداره ی کلاس و یا به تعبیری مدیریت اداره ی کلاس درس ناشی می شود. برقراری نظم و کنترل کلاس و تدریس موفق، مجموعه نگرانی های این گونه معلمان است. بنابراین آگاهی از مفهوم مدیریت کلاس و راهبردهای آن، راهی برای رفع این نگرانی هاست.

در تعریف مدیریت کلاس درس گفته شده است: «مدیریت کلاس درس ایجاد شرایط لازم برای تحقق یادگیری است. « بر این اساس می توان استنتاج کرد، مهارت های مدیریت کلاس درس، سنگ بنای کل موفقیت در تدریس است. این امر به ویژه در کلاس های درس مدرسه های ایران که مملو از دانش آموزانی است که گاهی شمار آنان بالاتر از حد استاندارد است، از اهمیت ویژه ای برخوردار است.

اهداف مدیریت کلاس

هدف های عمده ی مدیریت کلاس شامل موارد زیر است:

الف) برنامه ریزی درسی بر پایه ی آمیزه ای از تنوع و هدف

ب) ارائه ی دستورالعمل های شفاف به دانش آموزان در مورد فعالیت های درسی

ج) هدایت و نظارت بر یادگیری و فعالیت های دانش آموزان

د) به کارگیری ابزارهای آموزشی و منابع یادگیری و تدریس

ه) حرکت منطقی از یک مرحله ی تدریس به مرحله ی دیگر

و) زمان بندی فعالیت های کلاس و ایجاد توازن در آن ها

(ز) شروع و خاتمه ی هدمند درس

معلمان با بررسی هدف ها و مؤلفه های مدیریت کلاس درس، تأمل در مورد کلاس های خود، بازدید از کلاس های دیگر همکاران و گفت و گو با کارشناسان، نگرشی همه جانبه در مورد مدیریت کلاس پیدا می کنند.

اصول مدیریت کلاس

از مهم ترین اصول کلاس داری، کارآیی و جامع الاطراف بودن معلم است. معلم کارآ معلمی است که بر مطالب درسی تسلط دارد، کارها و اعمال او سازمان یافته و منظم و دارای اعتماد به نفس است، به دانش آموزان نیز اعتماد می کند و شکیباست.

به تعبیری دیگر، نخستین پیش درآمد برای اعمال مدیریت بر کلاس و ایجاد شرایط بهینه برای یادگیری این است که معلم فردی کارآ باشد تا از مهارت های مدیریت کلاس درس بهره گیرد.

جامع الاطراف بودن معلم، دومین پیش درآمد برای اعمال مدیریت بر کلاس است.

معلمان سه گونه اند:

۱- توضیح دهنده

۲- مشارکت دهنده

۳- توانمندساز

معلم توضیح دهنده بر موضوع درس تسلط دارد، اما آگاهی او از روش تدریس اندک است. تدریس او بر محور سخن رانی و توضیح استوار است و برخی دانش آموزان با او همراه هستند. معلم مشارکت دهنده بر موضوع درس تسلط دارد و افزون بر آن، با روش تدریس نیز آشناست. چنین معلمی می کوشد تا از فعالیت های جالب بهره گیرد، دانش

آموزان را در کارها مشارکت دهد، و در عین حال مدیریت صحیحی را در کلاس اعمال کند.

معلم توانمندساز در مرحله ی عالی حرفه ای قرار دارد. او نه فقط موضوع درس و روش تدریس را به خوبی می شناسد، بلکه به تفکرات و احساسات دانش آموزان نیز توجه دارد. چنین معلمی اعتماد به نفس بالایی دارد، به حدی که دانش آموزان را در مدیریت کلاس درس سهیم می کند یا این که کلاس درس را یکسره به آنان می سپارد و خود راهنما می شود، با گفت و گو و مشورت با دانش آموزان تصمیم می گیرد تا در آنان توان یادگیری را عملی سازد.

طبق تحقیقات انجام شده، معلمان، کنترل رفتار دانش آموزان را یکی از عوامل استرسزا در حرفه خود معرفی کرده‌اند. بر اساس نتایج تحقیقی که روی ۶۷۰۰ معلم آمریکایی انجام شد و در مقاله ریچارد اینگرسول منتشر شده است، حدود ۳۰ درصد از ۴۰۰ معلمی که شغل خود را ترک کرده‌اند، این موضوع را یکی از دلایل انصراف خود از تدریس عنوان کرده‌اند. این موضوع اهمیت مدیریت کلاس درس را به خوبی نشان می‌دهد.

مدیریت کلاسی موثر، فرصت‌های یادگیری را برای دانش آموزان به بالاترین سطح ممکن می‌رساند. علاوه بر این مهارت کلاس‌داری دستاوردهای زیر را برای معلم و دانش آموزان خواهد داشت:

به ایجاد محیط آموزشی مناسب کمک می‌کند

از هدر رفتن وقت و انرژی معلم جلوگیری می‌کند

به تقویت روحیه معلم کمک می‌کند

ساختار کلاس و اهداف آن را برای دانش آموزان مشخص می‌کند

انتظارات معلم را برای شاگردان تبیین می‌کند

زمان مفید کلاس را افزایش و رفتارهای مخرب دانش آموزان را کاهش می‌دهد

مقایسه شیوه های جدید مدیریت کلاس و شیوه های قدیمی

از گذشته تا به امروز تغییرات زیادی در مورد بهترین روش های مدیریت کلاس ایجاد شده است.

در روش های قدیمی مدیریت کلاس، تمرکز بر روی وضع قوانین مختلف برای کنترل رفتار دانش آموزان قرار داشت. اما در رویکردهای جدید، به نیازهای دانش آموزان به منظور ایجاد روابط بهتر و فراهم کردن فرصت هایی برای خودانضباطی در شاگردان توجه می شود.

در حالت اول، یعنی اعمال قوانین سختگیرانه، معلم نقش مدیر را بازی می کند. این حالت، دانش آموزان را به سمت انفعال و رعایت قوانین از روی اجبار و ترس سوق می دهد. ضمن اینکه چنین روشی می تواند مشارکت آن ها را در یادگیری فعال و تفکر سطح بالاتر کاهش دهد. اما در روند جدید مدیریت کلاس درس، تأکید بر هدایت دانش آموزان به سمت خود انضباطی و کاهش کنترل خارجی است. در این رویکرد، معلم به عنوان تسهیل گر و راهنما تنها در نقش هدایت کننده ی دانش آموزان و ناظر بیرونی در نظر گرفته می شود.

مدیریت کلاس بر دو مهارت به هم پیوسته و اساسی استوار است:

۱-تصمیم گیری

۲-اقدام

تصمیم گیری یعنی، چه اقدامی را چگونه، چه وقت، و به وسیله ی چه کسی باید انجام داد.

اقدام یعنی، عملی که در کلاس درس تحقق می پذیرد. مانند تأکید بر نکته های تدریس، استفاده از تخته سیاه و . . .

از این رو، مهارت های اساسی و ضروری برای مدیریت کلاس درس، به منزله ی اتخاذ تصمیم مناسب و تبدیل آن به اقدامی مؤثر است.

مدیریت کلاس درس زرهی نیست که معلمان از نخستین روز تدریس بر تن کنند و خود را در برابر مشکلات کلاس و چالش ها ایمن سازند، بلکه مهارتی است که هر روز با تجربه و تأمل و دقت معلم در کلاس کامل می شود و معلم را در امر تدریس کارآمدتر می سازد.

روش های مدیریت کلاس

انتخاب روش صحیح مدیریت کلاس درس و سازمان دهی آن، از علائم موفقیت معلم به شمار می آید. انتخاب هرگونه شیوه ی مدیریتی، به سبک تدریس و هدف های معلم بستگی دارد. معلمان با به کارگیری روش مدیریت مناسب کلاس درس خود می توانند، در پرورش مهارت های اجتماعی، خلاقیت ها و توانایی های دانش آموزان نقش مهمی داشته باشند و مشکلات انضباطی کمتری در کلاس خود مشاهده کنند.

اداره کردن چنین محیطی، نیازمند تصمیمات آنی و اقدامات سریع و مداوم است و به مهارت های خاص مدیریتی و گاهی تلفیق از چند روش مدیریتی نیاز دارد. در این جا سه روش مدیریت کلاس درس ارائه می شود.

۱- روش رفتارگرایانه: رویکرد رفتارگرایانه به این نکته تأکید دارد که معلم باید تصمیمی اتخاذ کند تا در کلاس درس او مشکلی به وجود نیاید. از آغاز سال تحصیلی، معلم موظف است قوانین و مقررات کلاس درس را وضع کند. دانش آموزان نیز موظف اند آن قوانین را اجرا کنند. فرایند تقویت از طریق پاداش دادن به رفتارهای مطلوب و پس گرفتن امتیاز در صورت بروز رفتارهای غیرمطلوب، در این روش مؤثر است. اقتدار معلم در این روش کاملاً محفوظ است و معلم در وضع و حفظ مقررات کلاس، از این اقتدار بهره می جوید.

۲- روش تعامل گرایانه: در این روش، مشکلات کلاس پیامد طبیعی حضور دانش آموزان تلقی می شود، غیرمنتظره به نظر نمی رسد و مانند فعالیت های حل مسئله در کلاس، مورد توجه قرار می گیرد و حل و فصل می شود.

۳- روش غیرمداخله جویانه: این روش حد وسط دو روش رفتارگرایانه و تعامل گرایانه است. مداخله ی معلم در حل مشکلات کلاس بسیار اندک است. هدف اصلی در این روش، ارتقای رشد فردی دانش آموزان و آزادی آنان است. معلمان در این روش با دانش آموزان خود رابطه ی مشاوره ای دارند و معلم در فعالیت های کلاس نقشی حمایتی از دانش آموز دارد. این روش حداقل اقتدار را برای معلم در نظر می گیرد و به جای آن، بیش تر به تقویت روابط میان معلم و دانش آموز تأکید دارد.

به طور کلی نمی توان گفت کدام روش کارآمدتر یا فاقد کارایی است. روشی برای معلم کارآمد است که بهترین نتیجه را در کلاس درس او داشته باشد. بنابراین معلم باید روش های متعدد را در کلاس خود بیازماید و کارآمدترین را انتخاب کند. البته به صراحت می توان گفت، شمار معلمانی که از نظر سبک یکی از روش های مدیریت رفتارگرایانه یا تعامل گرایانه یا غیرمداخله جو را اعمال می کنند، اندک است. اکثر معلمان بدون این که از روش مدیریت کلاس درس خود آگاه باشند، ترکیبی از سه نوع مدیریت را مورد استفاده قرار می دهند. این معلمان روش مدیریت صحیح و علمی و استاندارد را در هر لحظه از زمان تدریس خود به کار می گیرند و کلاس درس آن ها همیشه فعال و زنده و پر از نشاط و انگیزه ی یادگیری است.

سبک های مدیریت کلاس

سه مورد از مهم ترین روش های مدیریت کلاس عبارتند از:

روش رفتار گرایانه

روش تعامل گرایانه

روش غیر مداخله گرایانه